

riis locorum statuatur“. Hinc si Episcopi quoad aliquam ex praescriptis Regulis ab Instructione recedere satius ducant vel aliquid moderandum censeant, ut locorum et Ecclesiarum qualitati provideant, laudabilibus et rationabilibus consuetudinibus, quae nec per Caeremoniale Episcoporum abrogantur, se conforment, variisque consulant circumstantiis, quae non ubique eadem sunt, hoc erit servandum. Id tamen dumtaxat intelligendum de iis, quae, salva ritus substantia, vel circa modum versantur vel quamdam congruentiam important nullamque praeferunt difformitatem, si diversimode fiant, aut etiam omittantur. Secus vero de iis est, quae cultus substantiam spectant, et Sacrae Actioni sunt essentialia, quae propterea ubique locorum servanda sunt, non in vim Instructionis, quae ad universum Orbem non extenditur, sed ex Ecclesiae praescripto, Rubricis ac Sacrarum Congregationum generalibus Decretis, quae ubique vim legis habent.

13. Quoniam vero, ut patet ex huc usque dictis, *Clementina Instructio, vim praescriptivam habet in Urbe*) directivam dumtaxat quoad alias Ecclesias per universum Catholicum Orbem, et ut ubique servetur, multum laudabile est: operae pretium ducimus exemplum sequi Cavalerii et Tetami, qui eandem doctis quibusdam adnotationibus illustrarunt. Opportune distinguenda erunt, quae ubique servanda sunt, ea secernendo ab aliis, quae pro locorum, temporum ac peculiarium circumstantiarum ratione possunt vel praeteriri omnino, vel saltem mo-*

*) Vd.: *Instr. Clem.* §. XXIII.; §. XXXVII. 1. Instructionem Clement. extra urbem non obligare, laudandos tamen, qui se illi conformare student, nisi aliud ab Ordinariis locorum statutum sit. n. 4203 die 12. Julii 1749.

derari. Varii etiam pro regularum applicatione distinguendi sunt casus, etsi de Ecclesiis Urbis agatur. Publicae namque expositiones, praeter illas Orationis quadraginta horarum, solemnes pariter sunt, vel quia ob gravem causam publicumque Ecclesiae bonum fiunt, vel quia ex Instituto vel alia urgenti ratione, aliqua cum celebritate populique frequentia peraguntur, vel quia, licet non sint praescriptae pro Oratione quadraginta horarum, formam tamen pro eadem praescriptam tenent. Sunt etiam et aliae vel longe minus solemnes vel privatae, quemadmodum suis apte locis videbimus. Hinc modi regularumque diversitas. Nam quae publicam expositionem respiciunt, nequeunt in omnibus aequae aplari privati: rursus, quae in solemnissimis tenendae sunt, non item necesse est, ut obtineant in minus solemnibus, quae ad breve tempus ex venia, non ex praecepto fiunt, vel statis diebus vel occasione novemdialium, quae praemitti solent Festivitatibus B. M. V. et Sanctorum, vel aliis de causis. Ut autem opus hoc nostrum utile sit, non sistam dumtaxat in iis, quae ad Orationem quadraginta horarum proprie pertinent, sed et alia insuper persequar, quae diversimode obligant in aliis quibuslibet expositionibus vel publicis vel privatis vel magis minusque solemnibus.

14. Mirabitur forte quis, quod in me hoc negotium susceperim, postquam spartam hanc Cavalerius atque Tetamus ita illustrarunt doctis adnotationibus, ut nihil iisdem addi posse videatur. Curnam id fecerim percontabitur. Verum percontandi locum is non esse fatebitur desinetque admirari, si rationes, quibus motus fui, ut eorum opus recuderem, attente consideret. Cum enim Decretorum Sac. Rit. Congregat. collectioni Instructionem Clementinam adjicere Appendicis

loco statuissem, opportunum visum est mihi sub qualibet sanctione notare Decreta, si quae sunt relativa ad eandem. Mens praeterea erat, ut quilibet uno veluti obtutu singula agnosceret, quae ad unam alteramve regulam pertinent; quod fecisse praefatos Auctores non diffiteor, sed accidit saepenumero, ut ad alia eorundem operum loca Lectorem amarent, quod perincommodum multum est. Forte etiam aliquam praetereunt quaestionem vel saltem vix attingunt, sed non satis illustrant: quamobrem supplendus erat defectus. His accedit, quod non in omnibus ego eorum sententiis assentior, sed quandoque, ut ab iis dissentirem, non omnino contemnendae rationes me impulerunt, utrum bene, aliorum erit iudicium. Ac tandem recentiora addenda erant Decreta, quae nondum prodierant, dum Cavalerius suum opus absolvit, a quo Tetamus, quid-

quid in hanc rem scripsit, est mutatus. Hoc fuit Instituti mei consilium, haec ratio. Utile opus pergratumque futurum arbitror, saltem quia in unum collecta sunt omnia, quae circa Sacrae Eucharistiae expositionem, quocumque modo ea fiat, versantur. Aliqua etiam incidenter habentur, quae inservire poterunt pro norma Processionum, in quibus SSmm. Sacramentum vel pro Oratione quadraginta horarum vel in solemnitate et Octava SSmi. Corporis Christi vel alia quacumque ex causa magna cum pompa circumfertur. Ne censeas me cuncta persequi velle, quae ad hasce Processiones pertinent, nimis ab Instituto diverterem, si id vellem; de iis tantummodo ero sollicitus, cum se obtulerit occasio, quae Ecclesiasticae leges, ut earundem decori consulant, vel facienda vel vitanda esse jubent.

ISTRUZIONE, ET ORDINI

Da osservarsi nell' Orazione continua di quarant' ore coll' esposizione del Santissimo Sacramento per li bisogni di S. Chiesa, secondo la pia mente de' Sommi Pontefici confermata, e pubblicata di nuovo per ordine di nostro Signore Papa CLEMENTE XII.

„Prospero del Titolo di S. Silvestro in Capite della S. R. C. Cardinal. della Santità di Nostro Signore Vicario Generale“.

§. I.

»Essendo state fatte sin dal tempo
»dell' Introduzione dell' Esposizione
»dell' SSmo. Sacramento per l' Orazione
»continua di quarant' ore diverse
»provisioni spettanti al decoro di detta
»funzione, acciò le medesime vengano
»esattamente osservate, e si rimuova
»ogni abuso introdotto in alcune Chiese;
»d' ordine espresso della Santità di

»Nostro Signore datoci coll' oracolo
»della sua viva voce, ordiniamo, e
»comandiamo, che in tutte le Chiese
»di questa Città tanto Patriarcali,
»quanto Collegiate, e Parochiali, ed in
»ogn' altra Chiesa si de' Secolari, che
»de' Regolari in qualsivoglia modo
»privilegiata, e degna di special men-
»zione, in cui si farà la sudetta Orazione
»di quarant' ore, s' osservi in-

»violabilmente quanto si prescrive nella
»presente novissima Istruzione sotto
»le pene infrascritte.

§. II.

»Si metterà sopra la porta della
»Chiesa, dove sarà l'esposizione un
»segno del SSmo. Sacramento ornato
»di festoni, come pure a capo della
»strada vicina, perchè sia noto a chi
»passa, esservi l'esposizione dell'
»SSmo. Sacramento.

Optimo jure praescripta haec sunt,
ut Fideles ante Ecclesiam et per vi-
cinitate transeuntes hisce signis admo-
niti confluentur Sacramentum venera-
turi. Eadem signa plurimum conferunt
ad compescendam plebis licentiam, ne
clamoribus et turbis devotionem distra-
hant illorum, qui in Ecclesia sunt
Orationi intenti. In aliis vero exposi-
tionibus, quae persaepe fiunt, satis erit,
quod prope principem januam Ec-
clesiae apponatur signum, quemad-
modum in Urbe fit.

§. III.

»Il SSmo. Sacramento dovrà es-
»porsi nell' Altar Maggiore (eccettuato
»le Basiliche Patriarcali, nelle quali
»si suole esporre sopra altro Altare),
»e si coprirà l' Immagine, o Statua,
»che vi sia; come anche le pareti
»della Tribuna, e le vicine all' Altare,
»se non vi sono ornamenti fissi, si
»copriranno con drappi, avvertendosi
»che gli apparati non contenghino
»Istorie, nè cose profane.

1. Prima pars hujus Sanctionis tanto
cum rigore servanda est, ut occasione
expositionis pro Oratione quadraginta
horarum numquam liceat ab ea de-
clinare, nisi urgeat necessitas expo-
nendi Sacramentum in aliquo satis
amplo laterali Sacello, Ara maxima
ob novam constructionem aut neces-
sariam reparationem, aut aliam in-
declinabilem causam impedita. Hoc
tamen in casu licentia Cardinalis Ur-
bis Vicarii omnino erit necessaria.

Ipsae namque agnoscere debet, num
exposito Sacramento extra Aram maxi-
mam satis consultum sit decentiae et
religioni, an magis expediat exposi-
tionem ea in Ecclesia differre, donec
impedimentum sublatum sit et interim
aliam ei substituere. Exceptio, quae
fit favore *Patriarchalium*, firmat in
oppositum regulam quoad alias omnes
Ecclesias. (Ideo enim *Patriarchales*
in lege non comprehenduntur, quia ex-
positio commode fieri potest in Sa-
cello, in quo toto anni tempore asser-
vatur Eucharistia, vel etiam in alio,
quod magis opportunum videatur.
Hujusmodi quippe Sacella angustis non
sunt circumscripta limitibus, sed tam-
late undique patent ut horum quod-
libet velut altera separata Ecclesia
censeri possit; quamobrem frequenti-
licet confluyente populo nihil timendum
est, quod religionem, cultum, decen-
tiam laedat.) Neque antiqua consue-
tudo deerat, dum prodiit Instructio,
quae eandem ut laudabilem et ratio-
nabilem (legem limitando) probavit
firmavitque. Non eadem ratio militat
quoad alias Ecclesias, licet elegantia
et amplitudine insignes, quae proinde
regulae generali subjiciuntur.

2. Ea tamen lex ultra expositiones
Orationis quadraginta horarum non
extenditur. Si de aliis sermo sit mag-
gis minusque solemnibus, quamvis
maxime deceat, ut in Ara majori hae-
fiant, regula non est tanto cum rigore
accipienda, ut non liceat devotionis
vel etiam commoditatis ergo vel ad
satisfaciendum piis Fundatorum di-
spositionibus vel alia rationabili de
causa, Sacramentum exponere in ali-
quo ex lateralibus Sacellis, dummodo
quodlibet absit irreverentiae pericu-
lum: quemadmodum probat *Cavalerius*
tom. 4. cap. 7. Decret. 27. et affert
responsum *Sac. Congr. Concilii* in
causa *Meliten. sub die 4. Februarii*
1719 videlicet: „Expositio SSmi. Sa-

cramenti fieri debet qualibet prima
Dominica mensis in Altari Confraterni-
tatis et non potius in Altari Majori
Ecclesiae S. Pauli et Episcopus pro-
videat, ne oriantur inconvenientia“.
Ex quo Decreto discimus, nedum posse
verum etiam quandoque fieri debere
expositiones minus solennes in aliquo
ex lateralibus Sacellis. Cavendum tamen
ne inde oriatur periculum aliquo modo
laedendi religiosum cultum, quae con-
venit Sacramento. Illud avertere Epis-
coporum sollicitudinis et vigilantiae est.
Hinc in Capellis, quae sunt prope
januam Ecclesiae, vel expositiones nulli-
mode fiant vel janua claudatur et po-
pulus ingrediatur per aliam, ad de-
clinandum irreverentiae periculum. Ro-
mae quidem persaepe accidit, ut oc-
casione novendialium vel indictarum
precum in publicis necessitatibus, vel
satisfaciendi causa piis foundationibus
et fidelium votis, passim Eucharistia
exponatur in aliquo laterali Sacello.
Imo id convenire magisque congruere
videtur, si fiat ex privata causa, ceu
innuit haec nostra *Instructio*, quae
§. 36. expresse jubet, quod exposi-
tiones praeter illam quadraginta ho-
rarum facere nemini liceat sine Apo-
stolico Indulto vel Cardinalis Vicarii
ejusve Vicesgerentis licentia, qua ob-
tenta „Si esporrà il Venerabile in un'
Altare, o Capella con un velo avanti“.

3. Altera sanctionis pars, quae est
de velandis Imaginibus, pariter obtinet
in sola expositione *quadraginta* ho-
rarum nec est necessario trahenda ad
alias nedum minus solennes, sed
etiam sollemnissimas, quae non ex
praecepto, sed ex pia institutione,
laudabili consuetudine et devotione
interdum fiunt. In his fateor variam
esse Ecclesiarum consuetudinem; ut
plurimum tamen longeque frequen-
tius nullo velo tegitur Tabula Altaris,
praesertim si ea exhibeat B. M. V.
Imaginem, quae in magna est venera-

tione; neque fieri quandoque posset,
ubi frequenter et ad breve tempus
Sacramentum cum minori solemnitate
exponitur et Altarium tabulae per-
magnae tegi nequeunt, nisi oblongis
latisque velis, ope scalarum periti
manu aptandis. In hac ipsa Urbe usu-
venit, ut detegantur quaedam Deipa-
rae Imagines miraculis et devotione
populi celeberrimae, quin Ecclesiastici
Praesides hujusmodi morem reproba-
verint aut interdixerint. Longaeva
consuetudo abrumpi nequiret sine
offensione et scandalo.

4. Non me latet *Sa. Mem. Benedic-
tum XIV.* Pontificem sapientissimum
et in sacrorum rituum scientia nemini
secundum, cum Bononiae esset Epis-
copus, quadam sua *Institutione*, quae
in editione latina est 30., morem hunc
improbasse, quemadmodum et alterum
exponendi scilicet Sacramentum in
Festis Sanctorum. Postquam enim di-
xerat, hasce expositiones fieri non de-
bere sine Ordinarii licentia, subdit
num. 14. et sequen. „Notum tamen
esse volumus, eandem facultatem nos
minime concessuros, si in ipsis Ec-
clesiis statis iisdem anni diebus Effi-
gies B. M. V. exponatur vel Festum
alicujus Sancti celebretur, licet vetusta
hujus rei consuetudo nobis producatur.
Id enim sacrorum rituum periti sum-
mopere damnant“. Auctoritatem affert
Bauldry in Manual. Sac. caeremon.
part. 3. cap. 17. num. 2., *Bissi verb.*
Expositio Sanctissimi Sacramenti num.
232. §. 5. Thiersii de expositione
Sanctissimi Sacramenti cap. 4. num. 12.
Haud tamen haec me commovent. Non
enim spectandum est quod ipse docuit
Bononiae Episcopus, verum quod Pon-
tifex Maximus Romae fecit. Nam quod
Bononiae docuit ut privatus doctor, in
Petri Cathedra postea sedens repudiasset
saltem tacite, si non expresse, censen-
dus est. Pontificatum ipse tenuit ad
annos duodeviginti et interea scimus,

eundem perquam frequenter, cum ob distantiam Ecclesiarum, in quibus erat Oratio quadraginta horarum, ad eas accedere, hyemali praesertim tempore, nimis erat incommodum, ad alias pergere consuevisse, in quibus statis Hebdomadae diebus minus solemnitas fit expositio et suismet oculis detectas interea vidisse Deiparae Imagines. Singulis praeterea annis Basilicam Libermanam petebat triduo Quinquagesimae, ut Sacramentum adoraret in Capella Paulina solemniter expositum, nullo velo obducta sed omnibus patente vetustissima Imagine B. M. V., quae ibi magna in veneratione est. Ipse autem, qui innumeros reformavit abusus, numquam tamen iussit, ut eadem tegetur Imago et aliae etiam cooperirentur, quas cum Sacramento exposito apertas ipse viderat. Id satis superque est, ut morem hunc utpote Ecclesiasticis legibus non repugnantem, a sapientissimo Pontifice, qui secus ut privatus doctor existimaverat, fuisse probatum dicamus.

5. Pro coronide juvat addere, quod cum nova magnificentissima Machina pro solemnitate expositione peragenda in praefata Capella Paulina Basilicae Libermanae fuisset exstructa, eo tamen modo ordinata et disposita, ut in altum nimis assurgens impedimentum afferret detectioni Imaginis B. M. V.: orta quaestio inter Capitulum et Sacelli Patronum, causa ad Sac. Rit. Congregationem relata propositoque Dubio: „An SSimum. Eucharistiae Sacramentum publicae venerationi sit exponendum in Altari Deiparae Virginis, hujus Imagine detecta vel potius tecta?“ Responsum fuit: „In casu de quo agitur, servandam esse antiquam consuetudinem“ quae erat, ut expositio fieret detecta Imagine; die 26. Januarii 1793. Ne autem sit qui existimet ad alios casus extendendum non esse Decretum, utpote quod non

est generale, sed relativum ad speciem propositam: nam si in quibuslibet expositionibus cooperiendae essent Imagines Deiparae et Sanctorum, quia ut ajunt *Bauldry* et *Bissi loc. sup. cit.* „Praesente Domino omnium summo cessare debet cultus servorum“ neque consuetudo, etsi immemorabilis, neque conventio, neque lex foundationis, neque alia quaelibet gravissima excogitanda ratio posset honestare detectionem Imaginum, dum Sacramentum est publice expositum. Itaque supra relata Auctorum verba in sensu congruo sunt accipienda. Cultus utique non sunt confundendi, neque Deiparae et Sanctis ille tribuendus est honor, qui uni debetur Deo: nihil tamen prohibet, quominus, dum preces ad Deum dirigimus, Deiparam et Caelicolas, quorum intuemur Imagines, apud Eum deprecatores adhibeamus: imo ex Ecclesiae instituto ita est faciendum, ut quod nostris precibus non valemus, intercessorum ope et patrocinio consequamur.

6. Sciscitandi hic videtur locus: cur nam tegendae omnino sint Imagines in Oratione quadraginta horarum, non item vero in aliis vel minus solemnibus vel etiam solemnissimis, quae non raro per anni circulum fiunt, expositionibus? Posset quis quaestionem solvere, quia lex unam respicit expositionem quadraginta horarum et alias non complectitur, ideoque ad has nequit extendi. Sed ratio hujusmodi, ut mihi videtur, nodum non solvit: alia quaerenda est, quam ab intrinseco dicimus. Pro diversitate functionum diversoque earumdem fine aliquid decet et licet in una, quod in altera, quamvis idem sit utriusque subjectum, non expedit. Porro Oratio quadraginta horarum ideo instituta fuit, ut diu noctuque, quavis hora, toto vertente anno, sine intermissione incensum in conspectu Domini dirigatur.

Ita in laudata Constitutione *Clementis VIII. anni 1592.* Instituti itaque praecipuus et unicus hic est finis: ergo durante Oratione, quae numquam intercipitur, nisi in triduo Passionis, quando cessat Hostia et Sacrificium, omnis cultus soli Deo exhibendus est; idcirco expedit velari Altarium Imagines, ut populus sine distractione totus sit in adoranda Eucharistia unice intentus. Hac de causa jubet Instructio nedum tegi Altaris Iconem, verum etiam hemiciclum muralem seu parietem tribunae telis sericis aut peristromatibus vestiri, conditione adjecta quod in his non contineantur historiae aut res profanae; „Ego vero, notat hic *Cavalerius*, adderem: neque sacras, quia ut profanae valde dedecet rei sacrae, quae exponitur; ita sacrae aptae sunt circumstantium attentionem a Sacramento distrahere et ad se convertere.“ Festivus igitur esse debet ornatus omnis, qui apponitur ratione Sacramenti expositi, tam quoad Altare quam relate ad integrum Sacelli ambitum: nihil tamen in eo occurat oportet, quod minus conveniat Sacramento vel distractionibus praebet occasionem.

7. Quae cum ita sint, facile assequimur, Instructionem non ideo sollicitam esse de Imaginum operatione, quas illicitum censeat easdem detectas haberi tempore expositionis Eucharistiae, sed ne earum aspectus quid minimum detrahat fini intento in institutione Orationis quadraginta horarum, in aliis autem expositionibus, licet primus honor, ut semper Deo sit tribuendus; quia tamen vel ex instituto piisque foundationibus vel ex fidelium devotione simul Deiparae et Caelicolarum, qui preces nostras Deo offerant, imploratur auxilium, minime dedecet, neque Ecclesiae disciplinae repugnat, aliquam Imaginem oculis intuentium objicere. Ita enim *Virginem Mariam*

et Sanctos colimus, ut omnis honor ad Deum referatur. Ut habent *S. Thomas part. 3. quaest. 25. artic. 5. ad 2.*, *S. Bonaventura in 3. dist. 9. art. 1. quaest. 3.* De hac tamen re alias redibit sermo.

8. Quoniam vero alteri quaestioni occasionem praebet idem *Pontifex Benedictus XIV.*, qui auctoritatem sequens *Bauldry*, *Bissi* et *Thiersii* improbare videtur morem publicae venerationi exponendi Sacramentum Eucharistiae in Sanctorum festis: eam paucis expendere liceat. Haud enim convenire arbitrantur praefati Auctores hujusmodi expositiones. „Quia diversus est cultus exhibendus Sacrae Eucharistiae a cultu exhibendo Sanctis et praesente Domino omnium summo debet cessare cultus Sanctorum.“ Porro in sensu tam rigoroso accipienda non est horum opinio, ut nequaquam liceat conjungere expositionem SSmi. Sacramenti cum Festis Sanctorum. Secus enim interdicendae prorsusque abrogandae essent novendiales et triduanae preces, quae persaepe instituuntur ad honorem Deiparae et Caelicolarum, exposito interim Augustissimo Sacramento; imo etiam Litaniae Lauretanae, quae ad implorandum B. M. V. praesidium coram eo a frequenti populo fere semper ante Hymnum *Tantum ergo etc.* recitantur. Carpenda praeterea esset haec eadem *Instructio*, quae §§. 24. et 30. jubet, ut, dum Sacramentum exponitur et priusquam populus cum ejusdem benedictione dimittatur, recitentur *Litaniae Sanctorum cum suis precibus*. Censura haec impeteret Institutum, probatosque Ecclesiae mores, quod vel simpliciter excogitare piaculum est. Nam *Litaniae Lauretanae* et *Sanctorum* necnon preces aliae recitari solitae et ab Ecclesia adprobatae et permissae nihil detrahunt cultui debito sacrae Eucharistiae, quia, ut supra dictum est,

cultus omnis refertur ad Deum ut ad finem ultimum, et Deiparae ac Sanctorum invocatio fit tamquam medium, quo adhibitis intercessoribus facilius a Deo obtineamus, quod petimus.

9. Discrimine igitur opus est. Nam si tali ac tanta cum solemnitate et strepitu celebretur festum, ut populi confluentis curiositatem potius excitet quam foveat devotionem; ac periculum propterea subsit irreverentiae ac distractionis: ex. gr. si exquisitus musicorum concentus ac multiplicium instrumentorum clamorosus sonitus adstantium attentionem attraheret et demulciret aures cum maximo detrimento venerationis Sacramento exhibendae, neminem fore arbitror, qui hoc in casu non existimet, satius esse a simultanea Sacramenti expositione abstinere. Atque haec ratio potius, quam auctoritas *Bauldry, Bissi, Thiersii* movit *Benedictum XIV.*, dum Cardinalis Bononiensem Ecclesiam moderabatur, ut facultatem se concessurum negaret exponendi Sacram. Eucharistiam in festis Sanctorum. Id ipse aperte declarat, inquit *loc. sup. cit.*: „Illud enim praeterire non possumus, quod maxime ad hanc sententiam confert, plurima contra Eucharistiae sanctitatem committi, cum festis Sanctorum diebus publice exponitur. Maxima enim frequentia Populi in Templum confluit, ubi post preces vanis colloquiis detinetur, utque animum musicorum concentibus intendant, Divinissimo Sacramento terga vertere non erubescit“. Patet hinc, Sapientissimum Antistitem more commotum Bononiae vigente celebrandi festa Sanctorum exquisito apparatu instrumentorum ac musicorum clamore valido, cum Sacrae Eucharistiae solemnii expositione, ad avertenda mala, quae inde oriebantur in religionem, noluisse ut utrumque simultanee fieret.

10. Contra vero si festi celebritas

undique casta et religiosa nihil prorsus adjunctum habeat, quod sit per se aptum ad distrahendum fidelium animos a veneratione et cultu erga patens in Throno Sanctissimum Sacramentum, si omnia ad Ecclesiasticas leges ita sint composita, ut adstantium affectus ad devotionem excitent foveantque pietatem, non video, cur in festis Sanctorum publice exponere Sacramentum indecorum sit. Neque puto inconveniens esse, etiamsi sub Ecclesiasticae functiones finem, priusquam Sacerdos impertiatur populo benedictionem cum Sacramento, musicalis devolus concentus modulatis vocibus fiat. Posset etiam expositio differri ad solemnitatis finem, quando nihil est amplius, quod sit per se aptum ad populum distrahendum.

11. Audiendus Cavalerius, qui sub hac distinctione praefatorum Scriptorum opinionem amplectendam vel rejiciendam esse scite adnotat et utramque sententiam conciliat *Tom. 4. cap. 7. decret. 28. num. 2. et 3.* „Dum in tali occasione non exponitur Sacramentum (locum designat ex *Benedicto XIV.* supra relatum) vindicatur ab irreverentiis plurimis, in quas populus frequens labitur, cum experientia compertum sit, eundem non semel occupari in vanis obloquutionibus, attendere musico cantui et instrumentorum sono et quandoque humeris etiam ad Sacramentum versis. Quod si expositionem in tali circumstantia a praedictis absurdis et irreverentiis alicubi immunem praxis comprobet, absit, quod ea putetur inhibita, licet satius sit, eam fieri circa finem functionis sacrae ad hymnum videlicet vel ad *Magnificat*: sic enim populo tempus suppetit se exercendi in recensitis operibus et pro modico illo tempore plebs facile se colligit Sacramentum veneratura, atque admodum laudabiliter dimittitur cum

pretiosa Sanctissimi Sacramenti benedictione“.

12. Quod si juxta cl. Auctoris sensum modo praedicto haud dedecet publice Sacramentum exponere, etiamsi Vesperae solemniter cum musicali concentu et multiplici instrumentorum strepitu decantatae fuerint: multo magis licebit, ubi Vesperae vel nullo modo vel sine instrumentis devote alternantibus choris et cantu ad Ecclesiae leges composito persolvuntur. Et revera sub oculis summi Pontificis, imo cum venia ejusdem Vicarii aliquibus in Urbis Ecclesiis Titularum festa concluduntur cum SSmi. Sacramenti expositione. Et quamvis frequens conveniat populus, nihil tamen notatur, quod sit minus decens; quia nihil est, quod perturbationis et distractionis occasionem praebet; nihil quod scandalum et offensionem pariat; nihil demum, quod ad devotionem conciliandam et venerationem fovendam non sit dispositum. Ideo idem Sapientissimus Pontifex *Benedictus XIV.*, qui protestatus fuerat non concessurum facultatem exponendi SSmum. Sacramentum in Ecclesiis Civitatis et Dioecesis Bononiensis occasione festivitatum Deiparae atque Sanctorum: satis diuturno decem et octo annorum, quibus in Petri Cathedra sedit, spatio nihil omnino quoad Ecclesias Urbis innovandum censuit: quia in expositionibus, quae Romae fiunt in Nataliis Caelitum vel B. M. V. festivitibus, bene norat, eam esse extrinsecam celebritatem, ut nihil secumferat, quod populum a debito erga Eucharistiae obsequio averteret aut saltem distraheret.

13. Obiter haec dicta sint. Etenim praefata distinctio nequit habere locum in Oratione quadraginta horarum eo, quia juxta mentem *Clementis VIII.*, qui omnium primus eam per integrum anni circulum fieri jussit in Urbe; ita

omnia debent esse composita, ut cuncti, qui conveniunt adorationi Venerabilis Sacramenti sint unice intenti et in oratione sine ulla perturbatione spiritus, quantum fert humana fragilitas, consistent.

Non alii propterea concentus audiri debent nisi graves et devoti tantummodo in Missis solemnibus, quae servata Instructionis regula cantari debent. Veruntamen in aliquibus Ecclesiis vespertinis horis, dum populus est frequentissimus, inductus est mos modulandi cum vario instrumentorum sonitu suavi voce versiculos, qui tantum abest, ut fidelium mentes ad recolendum Divini amoris sublime mysterium pertrahant, ut potius avertant, sin minus distrahant. Estne hujusmodi mos solidae veraeque pietati affinis, ac si per eundem major honor Sacramento deferatur, ut illi blaterant, qui suam tueri conantur inscitiam? Imo dicam abusum esse minime ferendum ac radicatus evellendum. Nisi enim opportune cohibeatur, facile est, ut producatulro licentia et sensim sine sensu illi inducantur modi, qui ut sunt pruriendis auribus apprime idonei, ita adstantium corda demulcent et mentes a fine in sacra illa actione intento longissime avertunt. Utinam vero id tantummodo esset timendum! vere tamen non sine gravi animi maerore et vidimus et audivimus in Domo Dei, in loco Orationis coram Augustissimo Sacramento publicae expositioni veneratiōni eas repeti symphonias, quae plaudente hominum otiosorum turba, scaenis inservierant.

14. Si, ut verbis utar *S. Pii V.* Constitut. *Quam primum etc. dat. 1. Aprilis 1566, oportet ut ad Ecclesias sit humilis et devotus ingressus, quieta conversatio, si Innocentius XII.*, ut refert *Benedictus XIV. in Epistola ad Episcopos Ecclesiasticae ditionis*

19. *Januarii 1749**) ob enatos abusus moderatis Decessorum suorum constitutionibus generatim quarumcumque cantilenarum seu motetorum cantum prohibuit ac regulam dedit de iis, quae cantari permissum est in solemnibus Missis ac Vesperis necnon in Supplicationibus instituendis in octiduo festivitatis Corporis Christi: peculiari quodam jure suo exigere videtur Oratio quadraginta horarum, ut humilis et quietata sit conversatio et qui eam turbare possunt cantus ac instrumentorum sonitus, penitus ab Ecclesia arceantur. S. *Carolus Borromaeus*, qui post Tridentinam Synodum merito appellari potest ecclesiasticae disciplinae Instaurator et restitutor, praecepit, ut nec Sacra fierent in Ecclesiis durante Oratione quadraginta horarum, et si qua essent implenda in illis onera, iisdem satisfaceret in altera ex proximioribus, solummodo unum alterumque Sacrificium in Monialium templis permisit, dum minor esset populi frequentia, divinamque psalmodiam in Collegiatis, longius tamen ab Altari expositionis. Quae autem sanctionis ratio? Ne populo unice intento adorationi Venerabilis Sacramenti ulla daretur perturbationis occasio neve adstantium divideretur attentio. Quo exarsisset zelo Sanctus Antistes, si quis ausus fuisset coram SSmo. Sacramento publicae venerationi patente sub specie religionis et cultus suaves cantiunculas alternante instrumentorum varietate miscere, quae, quo magis alliciunt et pruriunt aures, eo etiam magis alienant spiritum ab oratione.

15. Equidem Clementina instructio haud expresse prohibet hujusmodi cantiunculas vulgari appellatione *mottetti*, nec musicam sive instrumentalem sive vocalem arceat a templis durante Oratione quadraginta horarum. Quid ex

*) Vd.: *Musica* (alteratio etc.)

hoc? Integer attendendus est contextus, simul conciliandae diversae orationis partes: clare patebit mens Institutoris licet apertis verbis non expressa. Omnia in unum eundemque diriguntur finem, nempe ut cogitationes affectusque omnes non ad alia distraherentur objecta. Hinc ne ulla in Altari vel prope illud detecta adsit Imago expresse jubet §. 3.; mandat insuper §. 6. obscurari fenestras *ad effetto di raccogliere la mente de' fedeli all' orazione*; ut submissa voce preces fundant, si qui sunt Sodalitatum confratres *per non causare distrazione negli altri*, omnino praecipit §. 9.; utque in Missis privatis *neppur si suoni il campanello all' elevazione* §. 13.; arceat procul a foribus Ecclesiae pauperes quaestuantibus *ad effetto d'evitare la distrazione de' fedeli, che orano* §. 28.; eadem de causa prohibet §. 32. conciones tempore expositionis et vix permittit, data a Praesidibus venia, breviter colloquia *per eccitare i fedeli alla devozione verso il SSmo. Sacramento*. Si ex his aliisque sanctionibus plane ad veritatem patet cum ratio institutum Pontificis mens, quisnam erit, qui ex Instructionis silentio facultatem relictam existimet, miscendi cantiunculas ad certas leges compositas? Si omnia arcenda sunt objecta etiam sacra et religiosa, quibus ad varia confluentis populi dividatur attentio, quis umquam sibi suadere poterit, noluisse legislatorem interdiceri cantilenas, quae, quo magis delectant, eo etiam magis quamdam mentis alienationem inducunt ab Eo, quod unice adorandum proponitur?

16. Sustineri posse inductum morem, qui illum tuentur, existimant, quia hujusmodi versiculi desumpti ex psalmis, canticis aliisque Bibliorum locis ad Sacram Eucharistiam pertinent vel mysticam habent significationem, ni-

hilque est, quod non sit Ecclesiae probatum, aut profani quid redoleat. Oh quam facile decipimur sub specie boni! Nonne satis est, quod musica tam vocalis quam instrumentalis, licet in aliis sacris functionibus admissa, in hac tamen institutioni, fini, objecto, menti Legislatoris lataeque legi repugnet? Nonne Oratio quadraginta horarum jure quodam suo silentium postulat, ut cogitationes omnes et affectus in unum simul dirigantur objectum et finem? Sancta sint carmina, graves modi atque devoti, nihil prorsus occurrat cum in vocibus tum in instrumentis, quod religionem non foveat et ad venerationem excitandam erga Sacramentum non sit apprime aptum. Quid tum postea? Non omnia, quae sancta sunt, semper et qualibet occasione expedit fieri, neque in privatorem hominum arbitrio est ea agere, quae licet pietati videantur accommodata, justis tamen de causis a Praesulibus in sacris quibusdam actionibus tacite vel expresse interdiciuntur, etsi permittantur in aliis. Praeterea, experientia, heu nimis! discimus, quosdam inductos mores in se spectatos sanctos multaue commendatione dignos, prudentibus tamen Ecclesiasticae disciplinae institutis non satis probatos, sensim sine sensu in damnandos abusus converti? Quod praecipue accidit in Musica tam vocali quam instrumentali. Quoties eo processit licentia, ut in Ecclesiis ea repeti audita fuerint, quae profanis spectaculis inservierant, quum ad satisfaciendum otiosae plebis curiositati, factum nil aliud sit, nisi ad sacros versus transferre modos, qui in profanis cantiunculis adhibiti majorem plausum reportarunt? Atque hanc fuisse rationem arbitror, propter quam, ut refert *Benedictus XIV.* in praefata Encyclica ad Episcopos, *Innocentius XII.* generatim quemcumque cantilenarum seu mote-

torum cantum eliminavit ab Ecclesiis, atque hac lege revocavit, quod jam pridem sub certis quibusdam regulis et conditionibus indulserant *Alexander VII.**) et *Innocentius XI.*, exclusis videlicet modulis illis, *qui choreas et profanam potius melodiam quam Ecclesiasticam imitantur*. Videtur igitur moderamen hujusmodi non fuisse servatum. Quamobrem *Innocentius XII.* coactus fuit, *offusis variarum interpretationum tenebris discussis*, coercere licentiam interdicens cantum motetorum ac limitando musicam ad Missas solemnes et vespas, iis enumeratis, quae modulari tantummodo possent.

17. Verumtamen, *Innocentii* Constitutione non obstante, in aliquibus solemnioribus expositionibus, quae per annum fiunt, praesertim vero bacchanalium tempore scientibus et silentibus Praesulibus cantum motetorum et variorum instrumentorum sonitum saepius et quotannis permissum et novimus et nostris auribus audivimus. Quid igitur? Cur quod fit in aliis, si fiat in Expositionibus quadraginta horarum, piaculum erit? Meum non est, rationes scrutari, quibus moti summi Praesides tacite vel expresse id sinunt in aliis expositionibus, quod fieri posse nego in Oratione quadraginta horarum. Grande intercedit inter utrumque discrimen. Illarum quippe, quae solemniter fiunt, dum populus lubricis spectaculis est totus intentus, duplex est finis. Alter versatur circa honorem Deo tribuendum, ut aliquo modo compensatio ei retribuatur pro injuriis, quae irrogantur ab illis, qui, ut sequantur vana mundi deliria, vitiis laxare habenas non erubescunt; alter vero, ut homines ab jocos et scurrilitatibus retrahantur. Quamobrem si in his admittatur musica cum vocalis tum instrumentalis gravis, devota, ad

*) Vd.: *Musica* (alterat. etc.)